

DR. BALÁZS ISTVÁN

Hogyan mentjük meg erdeinket?

Az Erdészeti Lapok 1996. februári számában jelent meg *Dr. Kollwenz Ödön* (a továbbiakban: a szerző) tollából, az SOW (Save our Woods) „Mentsétek meg erdeinket!” című írása. Elméletileg, első olvasásra, megalapozott, logikusan indokolt javaslatokat tartalmaz a felvetett probléma – a még tulajdonban nem adott termelőszövetkezeti erdők kezelési hiánya, átmeneti gazdáltsága – megoldására.

Örömmel nyugtáznánk és szorgalmazhatnánk a javaslat megvalósítását, amennyiben az nem ütközne jelenleg politikai, parlamenti, jogszabályi és gyakorlati akadályokba.

A korlátozó tényező felsorolása előtt néhány fontos megállapítást célszerű rögzíteni.

Az 1994. évi erdőállomány-gazdálkodási jelentés a témára vonatkozóan említett megoldásokra is. Ezek közül kiemelhetők az alábbiak.

– A közérdeket is szolgáló erdőállapot fenntartásához nélkülözhetetlen a növekvő költségvetési támogatás, a megújuló erdészeti jogszabályokon alapuló szigorú következetes hatósági munka. (Ez utóbbi témába fér bele az ismeretlen tettes által elkövetett falopás és engedély nélküli fakitermelések megakadályozása, csökkentése. Jelenleg is több millió forint értékű büntetés kivételére került sor és jelentős az ilyen bírságok befizetésének összege is.)

– A magánerdő-gazdálkodás beindításához, a társadalmi igényeket kielégítő, közjót szolgáló erdőgazdálkodáshoz és erdőfenntartáshoz megújult erdészeti politikára, az erdővagyon megőrzését és fejlesztését szolgáló új erdőtörvényre, az erdőfelügyelet által hatékonyan ellenőrzött erdőterv szerinti gazdálkodásra és mindehhez a társadalom támogatásokban megtestesülő áldozatvállalásra van szükség. (A tétel összefoglalón jelöli meg, hogy a magántulajdonba került erdők minél hamarabb – törvényileg megalapozva, siettetve – a gazda kezébe kell adni és őrzését, használatát oldja meg.)

A kérdéses falopások nem csak az „ültetvényeket” érintik. A kárpótlás, a részaránytulajdon-nevesítés összesen 720-730 ezer hektár erdőt érint, amelyből 534 ezer ha a volt szövetkezeti erdő, míg a többi erdőgazdasági, állami gazdasági és egyéb állami gazdálkodók erdeiből került ki. Ezekben nem csak „ültetvényerdők” kerültek magánkézbe.

A tulajdonba adás folyamata valóban lassú. A legnagyobb gondot éppen ez jelenti. Ráadásul még folynak a pótkárpótlási licitek, ami tovább növeli a tulajdonba adás időtartamát.

Nem vitatható, hogy jelentős a gazdátlan erdők területnagysága. Tájékozódó jellegű adataink szerint mintegy 300 ezer hektárra tehető.

Bár csak megvalósítható lenne a szerző által leírt megoldás. De már az első mondatl is akad némi gond. Lehet ma „államerdészetről” írni és beszélni, amelynek feladatává és kötelességévé kívánja tenni a szerző ezen „res nulliusnak” tekinthető erdők érteken tartását és gondozását?

Nézzük csak, mi a jelenlegi helyzet?

Az állami erdők tulajdonosa a pénzügyminiszter. Az ebből következő feladatok ellátásával a Kincstári Vagyonkezelő Igaz-

gatóságot (KVI) bízta meg. A szervezet tudja, hogy a 19+3 erdőgazdasági részvénytársaság, a tartós állami tulajdonban lévő 28 mezőgazdasági részvénytársaság területén lévő és csak az erdőfelügyelőségek nyilvántartásában szereplő egyéb állami erdőterületek tartoznak a hatáskörébe. (A volt tsz-erdők, kárpótlásra kijelölt erdők stb. nem tartoznak jogosítványai körébe.)

A felsorolt 50 részvénytársaság – mint gazdálkodó szervezet – az Állami Privatizációs Vagyonkezelő Részvénytársaság (ÁPV Rt.) – mint tulajdonos – felügyelete alá tartozik. Kivételek a HM alá tartozó három részvénytársaság.

A kettős tulajdonlás bizonyított és nem rajzolódik ki ebből a szakma eszméi képzeletében szereplő államerdészet, a maga klasszikus formájában. Ebből következőleg érdekellentét, feszültség áll fenn.

Az erdőgazdasági és mezőgazdasági részvénytársaságok használják – és nem kezelik, nem tulajdonosai – az állami erdők. Szóval ez az „állami erdészeti szervezet” már nem az az államerdészet, illetve ilyen jelenleg nem is működik.

Az erdő volt tulajdonosával, a termelőszövetkezettel nem lehet „tisztázni”, hogy a szakszerű erdőgazdálkodást hajlandó-e folytatni. Ez nem hajlandóság és nemleges válaszadás kérdése, hanem törvény által előírt kötelezettség, amelyről önkényesen kimondott *nem* jegyzőkönyvi nyilatkozáttal *nem* mondhat le. A földrendező és földkiadó bizottságokról szóló 1993. II. törvény 14. § (1) bekezdése előírja, hogy: „a szövetkezeti földhasználati joga a részarány-földtulajdon helyének meghatározása esetén a kijelöléssel szűnik meg, és a szövetkezet a haszonbérlet jogosítványait gyakorolja a gazdasági év végéig.” A (2) bekezdés pedig így szól: „A föld kiadása esetén a szövetkezet földhasználati joga legkésőbb a kiadáskori gazdasági év végével szűnik meg, kivéve, ha a felek korábbi határidőben állapodtak meg.”

Erdők viszonylatában, tekintettel arra, hogy az erdőgazdálkodás az erdőkről és a vadgazdálkodásról szóló 1961. évi VII. törvényben foglaltak szerint 10 éves és ezen belül éves terv alapján történik, ezért a szövetkezet használati joga és kötelezettsége mindaddig fennáll, amíg az erdőterület a földkiadó bizottság

Szükürösítés következménye

Fotó: Szakács László

jogerei határozatával a mások tulajdonába, használatába nem kerül.

Ezen túlmenően a jelenleg is hatályos 27/1981. (XII. 29.) MÉM rendelet 9. §-a értelmeiben az erdő más tulajdonába, használatába adásához meg kell kérni az erdőfelügyelőség hozzájárulását. Amíg ez a hozzájárulást – éppen a kárpótlás és részaránytulajdon-nevesítés befejezéséig és az erdő gazdájának megállapításáig – az erdőfelügyelőség határozattal meg nem adta, a szövetkezet köteles az erdőgazdálkodást folytatni. A kör bezárult.

Az más kérdés, hogy jelentős azon szövetkezetek száma, amelyek ezt a kötelezettségüket nem teljesítik, aminek pénzügyi, jogi következményeit kénytelenek viselni.

Az Erdészeti Hivatal rendeletet nem adhat ki, csak a kormány vagy a miniszter. De sem a kormány, sem a miniszter nem fogja kimondani azt, hogy „máanddig, míg az erdő tulajdonba adása le nem zárult, a termelőszövetkezetek által tovább már nem *kezelt* (? – kérdőjel fölém) erdők gazdáltnak dolognak tekintendők, s mint ilyen államerdészeti kezelésbe kell venni.” A javasolt rendelkezést a fentiek miatt nem mondhatja ki a szerző által nevesített hivatal stb., mert nincs is olyan, hogy az erdőhöz legközelebb található állami erdészet (erdőgazdaság = ilyen sincs már) vegye kezelésbe. Ehhez nagyon sok tárgyalás, intézkedés, egyeztetés kellene és nem hibát, hogy a jelenlegi felépítésből adódóan az írásom elején nevesített bármelyik szervezet erre hajtandóságot mutata. Jogi, pénzügyi, bizonytalanságot, technikai, elszámolási stb. kérdéseket nem is említek.

Ezután már nem kell részletezni a „hogyon történjék az állami kezelés”, szerző által feltett kérdés megvalósításának akadályait. Csak néhány tényezőt indokolt kiemelni. Ezek: Az erdő-

felügyelőség éppen a magánerdő-gazdálkodás kialakulása következtében rendkívüli mértékben megnövekedett feladatai miatt nem lenne képes a „várományosokat” a rájuk nehezedő munkákról értesíteni.

A részvénytársaságok (nem „a gazdaság”) nem rendelkeznek ehhez előlegezett tőkével, amelynek megtérülése teljesen bizonytalan, mert „az erdőbirtokossági társulat megalakulásával” nem kötelezhető a költségek megtérítésére, ráadásul nincs is miből, hiszen még a megalakulásához is állami támogatást kell nyújtani. Ráadásul nem mindenütt jön létre erdőbirtokossági társulat. Erdősövetkezetek alakulnak, sok helyen közös képviselet útján látják el a magántulajdonosok az erdőgazdálkodást, nem is beszélve az önálló, egyéni erdőgazdálkodási formáról. Az erdőgazdálkodás beindításához sem mindenütt rendelkeznek az új tulajdonosok erre fordítható anyagi eszközökkel (pl. még erdőfenntartási munkák által álló erdők, pusztavágások stb.), hát még az Erdészeti Hivatal által megállapított (?) 500 Ft/ha állami kezelés miatt kifizetendő pénzzel.

Sajnálom, hogy kénytelen voltam leírni a valós helyzetet, mert a szerző igen nagybecsült, köztisztelőben álló személy a szakmában és számomra is. De éreztetni kell, hogy ma a nemes, nagyszerű elképzelésnek nincs megvalósítható realitása, bármennyire is jó elméletileg az elgondolás.

Szívesebben írtam volna le, hogy miként bonyolítható az eljárás, mivel az erdészeti hatóságok is állandóan ezen munkálkodnak, de minden esetben falba ütközünk.

Be kell gyorsan fejezni a tulajdonba adást és az új tulajdonosoknak minél előbb a kezébe kell adni a tényleges gazdálkodás megkezdésére az eredeti tulajdonszerzéssel kapott erdőterületeket.

Jobb tájékoztatással...

„Az erdőgazdálkodás és természetvédelem” című konferencia ajánlásait olvashatjuk az Erdészeti Lapok 1996. januári számában. Sajnos csak most futotta az időmből, hogy azokat – ismétlés a tudás anyja alapon – elolvassam, hiszen jelen voltam a konferencián, mi több, fel is szólaltam a jelenlegi 15. pont ügyében, témájában. Megjegyzésemet mind a hallgatóság, mind az elnöklő *Rakonczay Zoltán* úr mélyesége egyetértéssel fogadta, *olyannyira, hogy ajánlott szövegmodosításomat rögtön le is jegyezte*. Ezért lepett meg, hogy a kiemelt változatban változatlanul szerepel a pont, amivel nem érthetek egyet.

Íme: „A természet és azon belül az erdők védelmét is jobb tájékoztatással társadalmi ügyé kell tenni. Ennek érdekében kezdeményezni kell a megfelelő szakmai és társadalmi programok kidolgozását, mert az erdővel kapcsolatos ismeretterjesztés közös érdek. A társadalmi szervezetek ez irányú tevékenységét erőteljesebben kell támogatni.”

Azt javasoltam, hogy az első mondatból ki kell hagyni a „jobb tájékoztatással” szócskát és akkor máris rendben van a mondat, mert a lényegot fejezi ki. A későbbiekben pedig gondolkodhatunk, hogy miként lehet elérni azt, hogy a természet – és azon belül az erdők – védelme társadalmi ügyé váljon. A második mondat második felét is el lehetne hagyni, mert ez azt sugallja, hogy a megfelelő társadalmi program azonos lenne az „ismeretterjesztési” programmal.

Immáron több, mint 30 éve a tájékoztatás és ismeretterjesztés a kenyéradó szakmám, azaz televíziós vagyok. Higgyék el, nem vagyunk mindentudók. Ha nekem nem hisznek, saját tapasztalataikra hagyatkozzanak: a szocializmus építésével kapcsolatban kellő tájékoztatást kaptak, mégsem lett az társadalmi ügy. Gyermeük neve-

lése közben sem volt hatásos, hogy tájékoztatták gyermeküket a jó és rossz magaviselet mikéntjéről, mi több, ezek átátamasztására észérveket is rendeltek mellé. A rosszcsont csak rosszcsont maradt. Egyéb eszközöket is be kell vetni. (Nem csupán a pofonra gondolk.) Önök sem azért lettek az erdők-mezők szerelmeses vedői, mert megmondták az iskolában, hogy az milyen jó és szép dolog.

Kicsit bonyolultabb és nehezebb a dolog. Jó lenne, ha ilyen egyszerű lenne: tájékoztunk, ismeretet terjesztünk, és a társadalom tagjai máris cselekszik a jót.

Miután tagja vagyok az Erdészeti Egyesületnek, s egyben a Magyar Turista Egyesület elnökeként is járom az erdőket, talán nem érték félre, amit még ki akarok mondani: Önök sem szeretik, ha botosinálta erdészéknél, mi laikus erdő-szerető, erdészeti speciális szakkérdésekre szólnak bele. Így vagyunk ezzel mi is. Azt, hogy mit, miként lehet és kell társadalmi ügyé tenni – speciális szakmai ismeretekkel rendelkező, felkészült embereknek kell kimunkálni. Izzel természetesen nem azt akarom mondani, hogy ebbe az erdészek ne szóljanak bele. (Mint ahogy az előbb azt sem szerettem volna állítani, hogy erdészeti kérdésekre se kotyoghat bele az amatőr „erdész”.)

Mi is e kis helyreigazító eszmefuttatásom lényege? Erdészeknek, természetvédőknek, társadalom-pszichológusoknak, szociológusoknak, média szakembereknek kell összefogni, kitalálni, kidolgozni, hogy aztán kemény munkával (ismét összefogással) elérjék: tényleg társadalmi ügyé válják a természet, az erdő védelmének ügye.

Ami a 15. pont utolsó, harmadik mondatát illeti, egy plusz „is” szócska betűzését ajánlom, s máris rendben van a tartalom. azaz: „A társadalmi szervezeteknek ez irányú tevékenységét is erőteljesebben kell támogatni.”

Peták István

UTÓSZÓ

Szokmány idestova ötödik éve él a jogalkotás lázában. A gazdasági rendszerváltást szükségszerűen kell követnie a megújuló erdőtvörvénynek, végrehajtási rendeleteknek, egyéb jogszabályoknak.

A születőben lévő erdőtvörvény keserves vajúdás árán, lassan elérí végleges formáját (megfigyeléscink szerint tizenötödik-tizenhatodik változat).

Sajnos a törvényalkotási munka utolsó szakaszában elvesztette nyitottságát, s ezt megítélésünk szerint a feszültség- egyébként többnyire hasznos – fórumok sem pótolták.

Kollektívánk féltelmei, aggályai, észrevételi a parlament elé került az „Erdőről és az erdő védelméről” szöveg törvényjavaslatával kapcsolatban a következők:

A törvény hatályáról

A törvényjavaslat szerint a törvény hatálya minden 1500 négyzetméter és annál nagyobb erdőterületre kiterjed.

Ugyanazon törvényi előírások vonatkoznak tehát a 0,2 hektáros magánkézben lévő tanya melletti akácokra, mint a több ezer hektáros állami erdőtümbre. Az alföldi térségben igen nagyszámú a szűszórt, számtérületek közű ékelődött, erdőgazdálkodási szempontból alárendelt szerepet játszó, kis területű (0,2-1 ha) szőványerdő. Amíg ezek községenként egy, esetleg kettő-három, erdész szakembert is foglalkoztató mezőgazdasági nagyüzem kezelésében voltak, a törvényi előírásokat a nagyüzemek igyekeztek betartani, s az erdőtvörvénynek az erdőfelügyelőség a legtöbb esetben érvényt tudott szerezni.

A birtokviszonyok átalakulásával ez az állapot gyökeresen megváltozott. Ezekben a szőványerdőkben az egy tulajdonosra jutó átlagos erdőterület 0,1-0,2 hektár. A tulajdonosok döntő többségének sem korábbi kötődése az erdőgazdálkodáshoz, sem szakmai, sem jogi ismerete az erdőgazdálkodásról nincs.

Megítélésünk szerint ebben a körben a törvénytervezet előírásainak betartatására sem a mai szervezeti formában, a mai létszámmal működő erdőfelügyelőség, sem létszámmal és technikai felszereltségben csetleg megerősített bármilyen erdészeti hatóság nem lesz képes.

Javasoljuk a szabályozás kétszínűvé tételét. A szőványerdőkre és az ún. „paraszti erdőkre” egy sokkal nagyvonalúbb, köztársaságtól mentesebb szabályozást kellene bevezetni, ami lényegében csak arra kötelezné a tulajdonost, hogy a terület erdőművelési ágát fenntartsa. Természetesen a két szint elkülönítését a törvényben igen konkrétan és aprólékosan kellene megfogalmazni.

Fentiek ismeretében még inkább lehetetlennek tőnik az erdészeti hatóság részéről a fásításokra (fasorok, fa csoportok, fás legelők) vonatkozó tervezett törvényi előírások érvényesítése. A nagyüzemi birtokviszonyok között is gyakran gondot okozott – s általában csak formális volt – a fásításokkal

kapcsolatos hatósági feladatok ellátása. A szétaprózódott, nem erdő művelési ágú területek esetében a feladat teljes ellátása megoldhatatlan. Ez a törvényjavaslatból is érződik, amikor a törvény hatályát fásítások esetében csak a miniszter által rendelkezten meghatározott fajú fásításokra tervezű kiterjeszteni. Véleményünk szerint a fásítások dolgát az erdőtvörvényből vagy teljesen ki kell hagyni, vagy az érintett fafajok szűk körét már a törvényben rögzíteni szükséges.

A faültetvényekről

A törvényjavaslat bevezeti a faültetvény fogalmát. A fogalom meghatározása a tervezetben azonban nem tudományos szakmai alapon történik, hanem az ültetvénynek minősítendő erdő létesítési idejéhez, valamint a létesítés pénzügyi forrásához kötődik. Tudományosan megfogalmazott, a szakma széles körében elfogadott faültetvény fogalom nincs. Az Alföld közel 510 ezer hektár erdőgazdálkodást szolgáló területéből, az erdőállománnyal borított területen belül, 375 ezer ha nem őshonos fafajokból áll, és „ültetvényszerű erdő”.

A faültetvény fogalmának törvényi bevezetése magában hordozza annak veszélyét, hogy a későbbiekben esetleg megszűnik ezen 375 ezer hektár erdőtelének törvényi biztosítása. Erdészszakemberek munkája mehet veszendőbe! Faültetvény okán nem látjuk szükségesnek, sőt egyenesen veszélyesnek tartjuk a szabályozás differenciálását. Ebben a tekintetben a törvény többszintűsége ellen vagyunk.

Az erdőterületek megosztásáról

A törvény hatályáról frottakból is látszik, hogy mennyi szakmai és igazgatási gondot okozhat, egyes szélsőséges esetekben a tervszerű erdőgazdálkodást is lehetetlenné teszi az erdőterületek szétaprózódása. Ebből a szempontból a törvényjavaslat akkor szolgálná jól az erdők és az erdőgazdálkodás ügyét, ha rendelkezéseivel megakadályozná a még osztatlan erdőbirtokok további szétdarabolódását. Igaz ugyan, hogy az erdő megosztását a tervezet hatósági engedélyhez köti, de az engedély megtagadására csak egyetlen indokot tartalmaz: a megosztás után a földrészlet nem lehet 1500 négyzetméternél kisebb. A törvény szerint tehát, ha a tulajdonos úgy akarja, elvileg valamennyi erdő 1500 négyzetméteres darabokra osztható szét. Javasoljuk a törvényben a megosztás lehetőségének drasztikus korlátozását.

Az erdészeti igazgatásról

A törvényjavaslat az erdészeti szakigazgatását a ma még nem létező állami erdészeti szolgálat feladatává teszi. A törvény elfogadása és végrehajtása magába foglalja a szakigazgatás jelenlegi szervezetének megváltoztatását. Megítélésünk szerint az erdészeti igazgatás csak autonóm, a táji sajátosságokra és a történelmi hagyományokra épülő szervezeti keretek között képes rendelkeztenését betölteni.

Megoldás: a Törvény javítása a parlamenti munka során, s nagy lehetőség még a végrehajtási rendeletek szakszerű megalkotása...!

Dr. Göbölös Antal

Ami a mérlegből kimaradt...

Lezárult az 1995. év hivatalos erdőfelügyelőségi értékelése. A leltár kész, a statisztikai táblák sorakoznak, a felügyelői vélemények, tapasztalatok összegződtek. Lehet min vitatkozni, megsértődni, lehet kritizálni.

Az alábbiakat békítőként számom mindannyiunknak.
(Ha valaki magára ismer, az nem a véletlen műve.)

Az év

Adásvétele: az a vágásérett erdő, melyet látatlanul vettek meg, mialatt az eladó fakitermelési kérelmet adott be és még melegében, az engedélyezést követően végre is hajtotta a tervben szereplő véghasználatot. (Erdőterv szerinti tartamos erdőgazdálkodás van folyamatban.)

Bankkölesőne: az előző tgyülethez az eladónak – mint kezdő magánerdő-gazdálkodónak – nyújtott hitel. („Fogd a pénzt és fuss!”)

Bejelentése: „Most három hétre Olaszországba megyek. Mondják meg az erdőfelügyelőnek, addig ne keressen!”

Csodája: Józsi bácsi befizette tőár-tartozását.

Dilemmája: ha „A” magánüzemelő „B” betéti társasága „C” kft.-vel közösen erdészeti munkát végez a „D” által szakirányított „E” tulajdonközösség „G” községhatárban lévő, korábban „H” erdőfelügyelő által ellenőrzött „I” volt erdőtulajdonos „K” területén, akkor, ha én vagyok én, te vagy te, ki felügyel?, én vagy te?

Erdőfelújítási terve: „Tetszik tudni, nekem a tujafa a kedvencem és a hársfélék.” (A véghasználatra kerülő nemesnyár-állományt 25 évig öntözték Kecskemét kommunális szennyvizével.)

Igérete: kollégám tavalyelőtti tett fogadalma, hogy bevezet a számítógépes szövegszerkesztés rejtelmeibe. (Idén már elkezdtük.)

Kárpótlása: az az erdőrészlet, melyben 7 köbméter véghasználati korú faállomány található, és a két idegenbe szakadt hazánkfia társult erdőgazdálkodásra kötelezett. (Az erdőrészlet és a két személy lakhelye által határolt háromszög kerülete kb. 4000 km.)

Levele: névtelen. Idézem: „...még a villany is meg van patkolva náluk, mert azt is lopják...” (Hát ilyen emberekkel legyek én egy erdőbirtokosságban?)

Műszaki átvétele: előzmény: három nappal előtte telex a gazdálkodó éppen soros erdészeti ügyintézőjének. „Ekkor érkezem, itt találkozunk, kérem várjon. X. Y. erdőfelügyelő”. (A megbeszélte időpontban álmosan üres major, sehol senki, nyitott ajtó, az asztalon cetli a szakma és a hatóság iránti megbecsülést jelző szöveggel. „Jóska, valami erdész jön”.)

Párbeszéde: 8 ember libasorban, térdig érő hóban tol egy-egy kerékpárt, a rakomány mindegyikén kötegelt vegyes tűzfifa.

– Jó napot!

– Jó napot!

- Honnan hozzák a fát?
- Innen az erdőből!
- Van erdejük?
- Nincs!
- Van engedélyük?
- Nincs!
- Tudják, hogy ez lopás?
- Tudjuk!
- Akkor miért teszik?
- Fáznak a gyerekek!

(Helyszín: Lajosmizse, Bács-Kiskun megye, Magyarország, Európa?)

Részarány kiadása: az az 1500 m²-es önálló erdőfolt a szántóföld közepén, amely 292 (!) fő közös tulajdonába került. (Bravó, ez már majdnem semmi.)

Ügyfele: Ránézésre a vándorló ősmagyarok XX. századi leszármazottja, alacsony, nagybajuszú, ó-lábú. Megérezésre a tipikus kisember. Perccekgi nézi az elgazító táblánkat („Ügyfélfogadás csak hivatalos időben”). Megsajnálom, hecngedem. „Fát akarok vágni” – kezdi bizonytalanul. „Hol”? – kérdezem. „Tetszik tudni ez olyan erdő, hogy beleállt a horogyák”. Mivel ilyen nevű fakitermelőt vagy erdészeti károsítót nem ismerek, ezért a területileg illetékes felügyelő kollégát hívom segítségül, aki végtelen türelemmel kezdi a hivatalos tájékoztatást: 1. erdőtervi kivonat, 2. fakitermelési terv, 3. erdőfenntartási járulékok, 4. felújítási kötelezettség, 5. (én csak fülelek, miközben a kisöreg végre szóhoz jut) „Az b...na be! Vegyem meg a magamét?”

Kollégám udvarian elköszön, a bácsi megáll a küszöbön, bizonytalanul féltem fordul. „Erdész úr, most már csak azt mondja meg, van-e itt véce? De nekem olyan hagyományos kéne.” („Van, bátyám. Magának minden van. – és megkönnyebbültünk mindketten.)

Vége: csendes, nyugodt, bizakodó. (Hol van már a tavalyi hő?)

Mikulási Béla

„Célmérős gyérintés”-ekkel igyekeznek néhány éve Németország Észak-Rajna-Vesztfália tartományának állami erdeiben középkorú, elegetlen lucosait fokozatosan átalakítani a harmadik évezrednek megfelelő természetközeli, elegyes, vegyeskorú állományokká.

A gyérintést az 50 év körüli állományokban a kimagasló egyedek között kezdik, közülük és a közvetlenül mellettük állókból emelnek ki egyet-egyet – rugalmasan alkalmazva a célmérőt az adott korosztálytól függően. Ezáltal fényt engednek a zárt lucosba és ez alkalom a lombosok alátelepítésére, majd a természetes felújulásra is.

Mivel a tartomány összes fenyvesének nagy része éppen ebbe a korcsoportba tartozik, látni kellett, hogy a gyérintési gyakorlat változásával miként módosul az előhasználati fa minősége. A göttingai egyetem erdőhasználati intézete vizsgálatának első eredményei értékesítési megfontolásokra készítetnek az erdőművelés változtatásában.

(ÖFZ 1996. 2. Ref.: Jérôme R.)

Az erdőkről

A Zalaegerszegi Erdőfelügyelőség beszámolója a megye 1995. évi erdőgazdálkodásáról

Területi adatok, szervezetek

A Zalaegerszegi Erdőfelügyelőség illetékességi területén 109 643 ha, 28,7% az erdőgazdálkodás alá vont terület, az előző évhez képest nem változott. A felügyelt gazdálkodók száma viszont majdnem duplájára, 586-ra emelkedett az 1994. évi 295-ről.

A Zalaerdő Rt. területe 55 809 ha-ra csökkent (51%), míg az egyéb gazdálkodók, a még működő termelőszövetkezetek és az új magántulajdonosok a maradék 53 834 ha (49%) egy részén gazdálkodtak. A két nagy gazdálkodói csoport közül különösen az utóbbiaknál történtek jelentős változások.

A Zalaerdő Rt. harmadik éve működik részvénytársasági formában. Területe döntően a kárpótlási árverések miatt csökkent, de a birtokba adásra teljes egészében még nem került sor. Az Rt. tevékenységére az üzemtervei előírásokat fegyelmezetten betartó, szakszerű gazdálkodás volt a jellemző. Majdnem minden szakmai mutatójuk javulást mutat. A jó színvonalú munkához a kedvező piaci környezet biztosította az anyagi hátteret. Fontos esemény volt az állami tulajdonban maradt erdők kincstári vagyonná minősítése, melyek felett a tulajdonosi jogokat a Kincstári Vagyonigazgatóság gyakorolja a pénzügyminiszter megbízásából.

Sajnos kevesebb eredményről tudunk beszámolni az egyéb erdőgazdálkodóknál. Az 53 834 ha 65%-án 1995-ben semmiféle erdőgazdálkodási tevékenység nem volt. A kezeletlen terület 1994-hez képest 5%-kal nőtt. A korábbi gazdálkodók már nem kezelték ezeket a területeket, az újak pedig még nem alakultak meg. Tisztelet jár azoknak a még jogfolytonosan gazdálkodó szövetkezeteknek, amelyek nehéz helyzetükben is lelkiismeretesen teljesítették az erdőkhöz fűződő kötelezettségeiket.

Az erdőkezelés megkezdésének legfőbb akadálya a tulajdonváltás elhúzódása. A földkiadó bizottságok 1995. december 31-ig a részarány-tulajdonnak alig 40%-át nevesítették, de ezek között is igen sok a hibás, földhivatali bejegyzésre alkalmatlan határozat. Az új erdőkezelő szervezetek megalakulásának változatlanul alapvető feltétele, hogy a tulajdonváltás mielőbb lezáruljon!

A természetben összefüggő területeken a tulajdonosoknak fenn kell tartaniuk a társult erdőgazdálkodást. Ennek szellemében az erdőfelügyelőség eddig összesen 539 új erdőkezelő működéséhez járult hozzá, melyek erdőterülete 5080 ha (10%), és a területek tulajdonosainak száma 5033. Egy évvel korábban még csak 927 ha-t kezelték új tulajdonosok, tehát a gazdálkodás 1995-ben kezdett igazán szerveződni.

Örvendek, hogy míg 1994-ben – mint társulási forma – még nem volt erdőbirtokossági társulat, addig ez évben 8

erdőgazdálkodó már ebben a formában működött összesen 600 ha-on, átlagosan 75 ha erdőterületen. Nyilvánvalóan látszik, hogy az ő csélyeik a gazdaságos erdőkezelésre sokkal jobbak, mint a kis területeken működőké.

Az erdőterületeknek az erdőkezelés szempontjából történő felaprózódása feltétlenül elkerülendő!

A gondok hatékony és gyors megoldását tapasztalataink alapján olyan jogi megoldásban látjuk, mely elválasztja az erdők kezelését és tulajdonlását. *Az önkéntes alapon szerveződő erdőkezelés igen nehezen működik!*

Fakitermelések

Az összes fakitermelés adatai a lehetőségekhez képest:

Gazdálkodó	Termelési lehetőség bruttó m ³	Teljesítés bruttó m ³	%
Zalaerdő Rt.	392 202	413 219	105
Egyéb	285 400	116 864	41
Összesen:	677 602	530 083	78

Túlhasználatról, „rablógazdálkodásról” továbbra sem beszélhetünk, hiszen a fakitermelések összességében alatta maradtak a lehetőségeknek. A Zalaerdő Rt. 100%-ot meghaladó teljesítésére kizárólag a hőtörések, szűkárósítások és egyéb egészségügyi termelések miatt volt szükség. Az egyéb gazdálkodók fakitermelése az előző évhez képest 21%-kal nőtt, főként az új erdőkezelők betelérével.

Az értékesebb tölgy-, bükk-, fenyőfafajok termelése elmaradt a lehetőségektől.

Az egyéb gazdálkodóknál a legfontosabb erdőfelújítási munkák elvégzése érdekében 9000 m³ véghasználat teljesítését feltételekhez kötöttük, s abból az erdőfelújítások felülvizsgálata után 6000 m³ kitermelését tettük lehetővé.

Egyértelműen látszik, hogy az új erdőtulajdonosok elsősorban azokon az erdőterületeken igyekeztek mielőbb az erdőfelügyelőség hozzájárulását az erdőkezeléshez megszerezni, melyeken véghasználatot vagy növedékköszövény gyérfítést lehetett azonnal végezni! Sajnos a minőségi szakmai munkát igényelő tisztítások, gyérfítések színvonala igen gyenge, hiányoznak a megfelelő szakemberek és erre a tulajdonosok nem is akarnak áldozni. Az elmaradt tisztítások miatt a fiatalosok 15-20%-ában helyrehozhatatlan károk keletkeztek.

Engedély nélküli fakitermelés miatt 22 esetben, túlgyérfítés miatt 3 esetben, más okokból 3 esetben kellett az egyéb gazdálkodók körében büntetést ki vetnünk, melyeknek együttes értéke 5606 ezer Ft volt. Fentiekben túlmenően, aggasztóan növekedett a falopások száma és értéke. Elsősorban az értékes

cseresznye, dió, tölgy és fenyő egyedeket lopják ki az erdőből, kihasználva a gazdátlanyságot. Becslésünk szerint közel tízezer m^3 -re tehető az illetéktelenül eltulajdonított fa mennyisége.

Erdőművelés

1995-ben a fakitermelések után 808 ha-on keletkezett erdőfelújítási kötelezettség. Ezzel szemben 794 ha erdősítést történt meg első kivitelként és 434 ha pótlást végeztek a korábbi erdősítésekben. A 794 ha első kivitelben belül 295 ha az akácjarzattal. Év végén az üres terület 729 ha volt. Befejezett erdősítésként 1939 ha-t vettünk át. 115 ha után kellett bírságot megállapítani, mert a területet még a harmadik évben sem ültették be. 487 ha-on pedig az erdősítést az előírt határidőig nem tudták befejezettként átadni.

A felsorolt számok alapján megállapítható, hogy az erdőfelújítási tevékenység megyei szinten romlott, különösen a magántulajdonba kerülő erdőkben. *Aggasztóan nőt a legáltalább három éve üres területek mennyisége 57 ha-ról 115 ha-ra!* Sajnos az elhanyagolt, leromlott állapotú erdősítések ismét csak szaporodtak, bár jelentős mennyiséget, 509 ha-t minősítettünk részben érték nélkül, kényszerből, befejezettként.

Erdőtelepítés

Az állami támogatással történő erdőtelepítés, az új tulajdonosok birtokba helyezésével, az elmúlt évben kezdett beindulni. 9 ha első kivitele készült el, ebből 6 ha akác, a már folyamatban lévő erdőtelepítésekben 18 ha pótlást végeztek. Befejezettként 329 ha új erdőt vettünk át.

Tapasztalataink szerint az új tulajdonosok inkább támogatás igénybevétele nélkül telepítenek, mert egyéni gazdálkodást akarnak folytatni és gyorsan nővő – elsősorban akác – célállományt kívánnak létesíteni, amely viszont a zalai termőhelytípusok nagy részén nem kívánatos és állami támogatással nem is telepíthető. Ennek mértékéről az erdőfelügyelőségnek nincs információja.

Az erdők egészségi állapota

A fiatal erdősítésekben, melyekben a károkat részletesen is kimutatjuk, összességében 133 ha pusztult el, mintegy 13 millió Ft értékben. Az előző évhez képest jelentős a csökkenés. Lényegesen kevesebb volt az aszálykár, tűzkár, rovarkár,

Fotó: Szakács László

de kimagasló a gondozatlanságból eredő gazdálkodói hiba, ami 74 ha-t érintett.

A lucfenyő-állományokban az erős szúkárosítás sajnos tovább terjedt.

A tölgypusztulás okán elpusztult faanyag megmentésében résztvevőknek állami támogatást biztosítottunk 9881 m^3 után, közel 6 millió Ft értékben.

A szelvedeszenye járványszerű pusztulása miatt egészséges példány már alig található.

A vadkár értéke összességében csökkent. Változatlanul szükség lenne az erdőgazdálkodók és a vadgazdálkodók jobb együttműködésére.

Dr. Páll Miklós

Egyes erdei szolgáltatások árai Salzkammergut tartományban: átmeneti telekigénybevétel (pl.: sátorhely) 5-10 ATS/ m^2 /hó; személgépkocsi útigénybevétel 50 ATS/km, tartósan 1500-5000 ATS/t/év; felsővezeték 4 ATS/ m^2 ; oszlopállás 500-19 000 ATS; földalatti vezeték 20-40 ATS/ m^2 ; földgázvezeték 95 ATS/fm alap és másodpercliter; sípálya 0,3-2 ATS/ m^2 évi bér; sóderhasználat 15-30 ATS/ m^3 ; lovaglás 2000-3000 ATS/ha/év; kunyhóbérlés 20-40 ezer ATS/év; horgászvíz átlag 10 ezer ATS/km/év, tavon 10-40 ezer ATS/ha/év.

(ÖFZ 1996. 1. Ref.: Jérôme R.)

DR. RÉDEI KÁROLY

Erdőgazdálkodás és erdészeti kutatás Portugáliában

Egy tanulmányút tapasztalatai

1995 novemberében a coimbrai műszaki főiskola agrártudományi kara erdészeti tanszékének vendégeként néhány napos tanulmányutat tehettem Portugáliában. A tartalmasnak mondható szakmai programok során lehetőség nyílt számomra, hogy megismerkedhessek egy hazánkhoz sok vonatkozásban (terület, népesség, gazdasági fejlettség) hasonló ország erdőgazdálkodásának főbb jellemzőivel, továbbá az erdőnevelési és fatermési – azon belül is az elegyes faállományokat érintő – kutatások fontosabb eredményeivel. Írásom a sokak számára talán kevésbé ismert országban tett tanulmányutam tapasztalatait foglalja össze.

A portugál erdőgazdálkodás főbb ismérvei, környezeti feltételei

A kis területű (89 ezer km²), nagyjából téglalap alakú országot földrajzilag két részre oszthatjuk: a Tejő folyótól északra fekvő területekre – ezek 95%-a legalább 400 m magasan fekszik –, valamint a két nagyobb vulkanikus tömböt, platókat és síkságokat felölelő déli országrésze. Az ország északi részén az atlanti-kontinentális, míg délen a mediterrán klíma az uralkodó. Az évi középhőmérséklet nagy ingadozásokat mutat (10,5–17,5 °C az adott országésztről függően). Az átlagos csapadékmennyiség északon 1500 mm, délen 700 mm. A csapadék 70%-a október és március között hullik le.

A klimatikus viszonyok határozzák meg a főbb állományalkotó fajokokat is, melyek a következők: *Pinus maritima* (39%), *Quercus suber* (22%), *Quercus rotundifolia* (15%), *Eucalyptus ssp.* (15%) és egyéb fajok (*Pseudotsuga menziesii*, *Pinus nigra*, *Quercus rubra*, *Castanea sativa*, *Populus ssp. ssp.*) (9%). Elegyes faállományok közel 800 ezer ha-on találhatóak, ültetvényyszerű telepítéstől az 1970-es évek közepétől folyók, főleg *Pseudotsuga menziesii* + *Castanea sativa* és

Quercus suber + *Pinus halepensis* fajokkal.

A kontinentális Portugália területének több mint 30%-át (kb. 3 millió ha) borítja erdő. További 16%-on – elsősorban mezőgazdaságilag rentábilisan nem hasznosítható területeken – lenne lehetőség a jövőben erdőtelepítésre. Az erdők 92%-a magántulajdonban van. A magántulajdonra épülő erdőgazdálkodás keretén belül az erdőfűtések finanszírozása részben hazai forrásokból, részben pedig az EU támogatási rendszeren keresztül történik.

Erdészeti felsőoktatás négy helyen folyik az országban (Lisszabon, Vila Real, Coimbra és Braganca). Az erdészeti kutatás bázishelyei a fentebb felsorolt felsőoktatási intézmények, továbbá a portugál ERTI (INIAER – EFN).

Erdőnevelési és fatermési kutatások

A portugál szisztematikus erdőnevelési és fatermési kutatások mintegy 20 évre tekintenek vissza. Ez idő alatt készültek el a főbb állományalkotó fajok faterfogat- és fatermési táblái. A vizsgálatok többnyire elegyetlen állományokban történtek.

Coimbrában az említett vizsgálatok elsősorban a *P. maritima* és a *Populus ssp.* fajokra irányulnak. Az előbbi fajból több mint 200, az utóbbiból megközelítőleg 60 hosszú lejáratú kísérleti parcellájuk van. Itt jegyezzük meg, hogy a hazai gyakorlatban egy-egy fajból 50-300 parcellával rendelkezünk. A faállomány-felvételei metodika és az újrafelvételi intervallum (5 év) nagyon hasonlít az általunk alkalmazottéhoz.

A kutatások jellegének új vonása a *fatermés előrejelzése* (modellézés) a nevelővágások fatermésre gyakorolt hatásának figyelembe vételével. A kidolgozott modell a következők főbb lépésekből áll:

Ausztriában ma a 214 000 magánerdő-birtok nagyobb része paraszterdő. Ez adja az ország évi fakitermelésének mintegy felét. Értékesítési helyzetüknek szilárdítására a kisbirtokosok már 30 év óta szövetkezetekbe tömörültek, ezeket országosan hat tartományi szervezet és egy országos csúcs fogja össze. A szövetkezés súlypontjában a faértékesítés áll. A feldolgozóipar legalább egy teherautónyi mennyiségeket tud fogadni, s ezt egy-egy paraszterdő nehezen tudja összehozni. Jobb ár is érhető így el, mert az iparnak ezzel kevesebb lesz a szövetkezéssel.

A szervezett együttműködésben javul a kínálat az egységes felkészítés folytán. Erről a helyi „erdősegítő”, magyarul erdőgazda gondoskodik, aki az erdészeti kamaratiktár meghosszabbított kezének számít. Rendszeres továbbképzési, információs és tapasztalatcserre kínálat támasztja ezt alá. De nemcsak a fának, de minden egyéb szolgáltatásnak – pl. az egyre érdekesebb karácsonyfának – értékesítési helyzete is javul a szövetkezéssel.

A nagyobb egységek megkönnyítik az állami támogatási rendszer működését is. Karintiában például ezt a következő feltételekhez kötik: egy szövetkezet legalább tíz tagból, legkevesebb 200 ha erdőből kell, hogy álljon; hét évre szóló költségvetése kell legyen; erdőgazdája legalább egy háromhónapos szakmunkásképző tanfolyamot végzett szakember legyen. Ennek személyzeti költségeit 45%-ban az állam állja (működési költsége jelenleg 150 ATS/óra).

(ÖFZ 1996. 1. Ref.: Jérôme R.)

– Faállomány-szintű modellezés (főbb faállomány-szerkezeti tényezők közötti összefüggések egyenletrendszerének felállítás).

– A faállományok mellmagassági átmérő-eloszlásának modellezése.

– Gyérítetlen és gyérített faállományok mellmagassági átmérő-eloszlásának modellezése.

– A nevelővágások hatásának modellezése a mellmagassági átmérő-eloszlás változása alapján.

Az *elegyes faállományok* természetével és fatermésével kapcsolatos kutatómunka a legtöbb országban, így hazánkban is, kezdeti fokon áll. Portugáliában az említett kutatási téma főbb célkitűzéseit a következőkben fogalmazták meg:

– a meglévő elegyes faállományok kataszterének elkészítése;

– elegyetlen Pinus-állományok egy részének átalakítása lombos fafajok elegyév;

– hosszú lejáratú kísérleti sorok létesítése, illetve a már meglévők számának növelése elegyes faállományokban;

– speciálisan megtervezett elegyes ültetvényekben a fafajok faegyedei egymásra hatásának vizsgálata;

– elegyes faállományok növekedésének és növedékének modellezése, különös tekintettel az erdő- (faállomány) nevelési beavatkozások hatásaira,

Metodikai szempontból és első vizsgálati eredményeit tekintve is hasznos lehet számunkra a Vila Flor határában (É-K Portugália) 1981-ben létesített kísérlet, melyben a következő elegyvariációkat alkalmazták:

1. variáció: 1. Castanea, 3 Pseudotsuga a sorban,

2. variáció: 1 Castanea, 2 Pseudotsuga a sorban,

3. variáció: 1 Castanea, 1 Pseudotsuga a sorban,

4. variáció: 1 sor Castanea, 1 sor Pseudotsuga,

5. variáció: 1 sor Castanea, 2 sor Pseudotsuga,

6. variáció: elegyetlen Castanea,

7. variáció: elegyetlen Pseudotsuga.

A kísérlet randomizált elrendezésű, három ismétléssel. Egy-egy parcella területe 512 m². A ha-onkénti törzsszám a Castanea esetében 312-1250 db, míg a Pseudotsugánál 625-1250 db között változik.

A 11 éves korban elvégzett faállomány-felvétel alapján – a hazai erdőkre is gondolva – kiemelendők a portugál kutatók következő főbb tapasztalatai:

– a két fajaj eredményesen természetközeli elegyben az adott ökológiai feltételek között;

– az 5. kezelést kivéve, minden további elegy-variáns fatérfogata szignifikáns különbséggel múlta felül az elegyetlenekét;

– a számított faállomány-érték az egyes faállományokban ugyancsak szignifikánsan nagyobb volt az elegyetlenekéhez képest;

– a fatermés-összehasonlításhoz alkalmazott módszer az elegyetlen faállományok fatermési táblája alapján meghatározott egészállomány-fatérfogat értéket tekintti 100%-nak. Az elegyfajok körlepösszege alapján számított fatérfogat-értékek, valamint a fatermési táblák fatérfogat-adatainak hányadosa adja meg a tényleges eltérés értékét a viszonyítási alapnak tekintett, előre meghatározott körlep szerinti fatérfogatarányokhoz képest. E módszer alkalmazása hazai kísérleteink során is javasolható.

Együttműködési lehetőségek

Portugália, a teljes jogú EU-tagságából származó előnyök révén jelenleg kedvezőbb helyzetben van az erdészeti kutatás és szakoktatás-fejlesztés finanszírozása terén, mint hazánk. A döntően az EU által finanszírozott kutatási projektekben való részvételük hasznának egy része közvetlenül a portugál kutatás-fejlesztés támogatását szolgálja. Mindezekből következően az itthoninál magasabb színvonalú a nemzetközi munkakapcsolatok szinten tartásának és fejlesztésének mechanizmusa, az információcsere egész rendszere.

A jövőbeli együttműködést illetően portugál részről megvan a készség a kutatási eredmények kölcsönös cseréjére, illetve arra, hogy a kutatócserék rendszeresebbé váljanak. Ugyancsak lehetőségként kínálkozik, hogy az erdészeti kutatások terén, egy-egy konkrét feladat megoldásában, a szerzői jogok elismerése mellett, a két ország kutatói együtt dolgozzanak, illetve az elért eredményeket együtt publikálják. Hasznos lenne a gyakorlati szakemberek cseréje is.

AZ 1975. ÉVI ERDŐTÖRVÉNY ÉRTELMEBEN Ausztriában az erdőgazdálkodás támogatása állami feladat. Az EU-ba történő belépés erre további lehetőségeket teremtett. A támogatásért birtoknagságtól függetlenül minden kezelő pályázhat, mértéke az intézkedéstől függ és lehet egyszázalékos vagy százalékos. Az EU által a mezőgazdaságot is érintő intézkedések – erdőtelepítés, mezőgazdasági területen, ennek ápolása, erdőállomány-átalakítás, erdeiút-építés, víznyerőhelyek kialakítása és erdőgazdaság alól felhagyott területek gondozása – államilag támogatottak, közvetlenül az erdőgazdaságot érintők.

A tisztán erdőművelési támogatások csak a gazdálkodónak közvetlen hasznot nem hozó intézkedéseket illetik, éppen ezek ösztönzését szolgálják – mint például:

– fenyős erdősisítés	max. 10 500 ATS/ha
– elegyes erdősisítés	max. 21 000 ATS/ha
– nemes lombos (T, B, Gy, Ju, Cse, K, H, D)	max. 42 000 ATS/ha
– tisztítás, elegyarány-szabályozás	max. 4 000 ATS/ha
– ágnyesés	max. 2 000 ATS/ha

(ÖFZ 1996. Ref.: Jérôme R.)